

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

УДК 336.025

<https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.16>

О. О. ГЛАДИШЕВА

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID: 0000-0002-9744-5326

Я. І. ГЛУЩЕНКО

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID: 0000-0003-1454-0369

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ІНДУСТРІЇ 4.0
В ОПОДАТКУВАННІ

Інструментарій Індустрії 4.0 досить інтенсивно впроваджується в багатьох сферах економіки. За мету у даній роботі було визначено розгляд світового досвіду застосування інновації в системі оподаткування та визначення рекомендацій для удосконалення податкової системи України. У статті міжнародний досвід розподілення корпоративного податку на прибуток в умовах глобалізації та цифровізації економіки. Відзначено узгодження мінімальної ставки корпоративного податку на рівні 15% до прибутків транснаціональних компаній. На підставі даних Міжнародної асоціації Tax Justice Network проведено аналіз динаміки ставок корпоративного податку на прибуток в країнах, які характеризуються, як «податкові гавані». Проаналізована вибірка країн диференційована за ставками податку з виокремленням чотирьох груп з високим, середнім, низьким та нульовим рівнем оподаткування прибутку. Зазначено, що вирішення проблемних питань податкового адміністрування може бути вирішено за рахунок впровадження технології блокчейну, яка дозволяє досягти прозорості даних, отримання їх у режимі реального часу та підвищити ефективність податкового контролю. Охарактеризовано досвід країн світу, регіональних об'єднань, міжнародних організацій в застосуванні технології блокчейн для обміну даними з реєстру платників податків між рівнями державної і муніципальної влади, адміністрування податку на прибуток, цифровізації квитанцій, мита та митних зборів. Охарактеризовано особливості запровадження інструментарію Індустрії 4.0 з метою модернізації національної системи оподаткування та удосконалення роботи податкових служб. Відзначено реалізовані заходи підвищення рівня прозорості за рахунок створення електронного кабінету платника податків, єдиного реєстру податкових накладних, масового введення фіскальних реєстраторів з програмами третього покоління.

Ключові слова: оподаткування, Індустрія 4.0, корпоративний податок, блокчейн, податкове адміністрування.

O. O. HLADYSHEVA

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

ORCID: 0000-0002-9744-5326

Ya. I. HLUSHCHENKO

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

ORCID: 0000-0003-1454-0369

GLOBAL EXPERIENCE IN IMPLEMENTATION OF INDUSTRY 4.0 TOOLS IN TAXATION

The Industry 4.0 tools implemented quite intensively at lot of areas of the economy. The purpose of this work was to review the world experience of applying innovation in the taxation system and to identify recommendations for improving the tax system of Ukraine. In the article, the international experience of the distribution of corporate income tax in the conditions of globalization and digitalization of the economy. The agreement on the minimum corporate tax rate at the level of 15% for the profits of multinational companies was noted. The dynamics of corporate income tax rates in countries characterized as "tax havens" were analyzed based on data from the International Tax Justice Network Association. The authors according to tax rates into four groups with high, medium, low and zero income taxation levels divide the sample of the studied countries. The article states that the solution to the problematic issues of tax administration can be solved through the implementation of blockchain technology, which allows achieving data transparency, receiving them in real time and increasing the efficiency of tax control. The experience of the countries of the world, regional associations, and international organizations in the application of blockchain technology for the exchange of data from the register of taxpayers between the levels of state and municipal authorities, the administration of income tax, the digitization of receipts, duties and customs fees was characterized. The features of the introduction of the Industry 4.0 toolkit with the aim of modernizing the national taxation system and improving the work of tax services were characterized. The implemented measures to increase the level of transparency due to the creation of an electronic taxpayer's office, a single register of tax invoices, and mass introduction of fiscal recorders with third-generation programs were noted.

Key words: taxation, Industry 4.0, corporate tax, blockchain, tax administration.

Постановка проблеми

З розвитком технологій та впровадженням інструментарію Індустрії 4.0 світова економіка стикається з новими проблемами та завданнями, що вимагають детального аналізу й вдосконалення окремих процесів. Одним із найбільш гострих питань для вітчизняної економіки було і залишається оподаткування бізнесу. З одного боку, діюча система оподаткування не повинна створювати перешкоди для його розвитку, з іншого, податкових надходжень повинно бути достатньо для фінансування виконання державою своїх функцій. Саме успішний розвиток бізнесу дає змогу країнам виходити на новий рівень, збільшувати ВВП та інвестиційну привабливість на світовому ринку.

У податковій сфері будь-яка країна ставить завдання розширення податкової бази, зростання обсягу податкових надходжень, підвищення ефективності податкового адміністрування та боротьби з ухиленням від сплати податків, виконанню яких перешкоджають висока вартість ведення обліку з метою визначення об'єктів оподаткування, формування та представлення податкової звітності платниками податків, значні витрати на податкове адміністрування та податковий контроль. Одним із шляхів вирішення зазначених проблем є застосування у податковому адмініструванні цифрових технологій Індустрії 4.0.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженню особливостей оподаткування в умовах Індустрії 4.0 присвячено праці Гнатишина Л. Б., Прокопишина О. С., Малецької О. І. [1], Глущенко Я. І., Корогодової О. О., Моїсеєнко Т. Є., Черненко Н. О. [2], Чижикової О. В. [3], Янг Ф., Гу С. [4], Альфредо Колосса [5] та ін. Щорічно огляди перспектив та інновацій у податкових системах країн публікують аудиторські компанії великої четвірки Deloitte, PricewaterhouseCoopers.

Відаючи належне внеску науковців у сучасну теорію оподаткування, інтенсивна цифровізація економік країн світу, подальша реалізація міжнародного проекту BEPS потребують доопрацювання питань особливостей оподаткування в умовах Індустрії 4.0.

Формулювання мети дослідження

Метою роботи є дослідження світового досвіду впровадження інструментарію Індустрії 4.0 в оподаткуванні та формулювання рекомендацій для удосконалення податкової системи України в умовах діджиталізації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Починаючи з 2011 року, коли була вперше оголошена концепція Індустрії 4.0, завдання четвертої промислової революції швидко стали глобальним пріоритетом, як для підприємств, так і для урядів, демонструючи низку переваг: допомога у здійсненні реіндустріалізації розвинутих країнам; країнам, що розвиваються – вихід на новий економічний та соціальний рівень, при меншому рівні витрат ресурсів.

Цифрові технології проникають у все більшу кількість сфер функціонування компаній, держав, регіональних об'єднань, міжнародного суспільства. Діджиталізацію економіки пов'язують із використанням Інтернету, Big Data, blockchain-технологій, адитивних технологій (3D друку), роботизації. Важко уявити сферу діяльності, в якій би не застосовувались перелічені технології. Останні роки цифрові технології активно впроваджуються в податкових системах країн світу. При цьому, держави і міжнародне суспільство отримують можливість підвищити ефективність контролю за платниками податків, останні, у свою чергу, більш оперативно реагувати на зміни у системі оподаткування.

Вивчення, аналіз та узагальнення досвіду використання інструментів цифрової економіки у системі оподаткування європейських країн дає змогу Україні інтегрувати інноваційні напрями в рамках своєї податкової системи. Розглянемо основні реновації у податкових системах країн світу в умовах цифровізації.

В ЄС компанії можуть скористатися механізмом пришвидшеної амортизації, якщо інвестують в інноваційний капітал, іншими словами – автоматизують своє виробництво. Країни Європи також вводять податкові пільги для компаній, що проводять дослідження та розробки, залучають інноваційну техніку [6]. У використанні такої політики існують і свої недоліки, оскільки заохочення інноваційної діяльності шляхом автоматизації стимулює компанії замінити робітників роботами, навіть у випадку, коли працівники можуть бути більш ефективнішими.

В жовтні 2021 року понад 100 країн ОЕСР схвалили рішення про оподатковувати компанії там, де вони отримують свій дохід, та застосовування ставки 25% до надприбутків (понад 10 відсотків загального доходу). На думку генерального секретаря ОЕСР Матіаса Корманна, така угода гарантує чесне розподілення податку у рамках нової глобалізованої та цифровізованої світової економіки. Хоча нова система наразі розрахована лише на великі корпорації, до 2028 року планується знизити поріг і для середніх підприємств. В рамках зазначеної Угоди, була узгоджена мінімальна ставка корпоративного податку у розмірі 15%. Зазначений рівень ставки застосовується до прибутків транснаціональних компаній з доходом понад 750 мільйонів євро, або 866 мільйонів доларів. Якщо компанія сплачує податок за ставкою менше 15%, то країни, на території яких здійснюється діяльність, мають право вводити місцевий корпоративний податок із приведення його до мінімальної ставки. На думку ЄС, така мінімальна податкова ставка зможе збільшити обсяг податкових надходжень у розмірі до 48 мільярдів євро у всьому Союзі [7].

Розглянемо, який рівень ставок корпоративного податку на теперішній час спостерігається в юрисдикціях, в яких за даними Міжнародної асоціації Tax Justice Network, створені «податкові гавані» (табл. 1). Наведені дані дозволя-

ють виділити умовно чотири групи країн: з високим рівнем ставок (ОАЕ, США, Франція, Бельгія, Італія, Іспанія, Люксембург), з середнім рівнем (Фінляндія, Велика Британія, Канада, Норвегія, Швеція, Швейцарія, Панама, Сінгапур), з низьким рівнем (Ірландія, Катар, Кіпр) і з нульовим значенням ставки (Багами, Бермуди, Кайманові Острови). По окремих країнам слід відзначити тенденцію зниження рівня ставок корпоративного податку за останні роки. До таких країн слід віднести Італію, Францію, Люксембург, Норвегію, Іспанію, Велику Британію, США.

Таблиця 1

Ставки корпоративного податку в країнах, де створені «податкові гавані» за 2012–2019 рр.

Країни	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Катар	10	10	10	10	10	10	10	10
Сінгапур	17	17	17	17	17	17	17	17
ОАЕ	55	55	55	55	55	55	55	55
Багами	0	0	0	0	0	0	0	0
Бермуди	0	0	0	0	0	0	0	0
Кайманові острови	0	0	0	0	0	0	0	0
Бельгія	33,99	33,99	33,99	33,99	33,99	33,99	29	29
Кіпр	10	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5
Фінляндія	24,5	24,5	20	20	20	20	20	20
Франція	33,33	33,33	33,33	33,33	33,33	33,33	33	31
Німеччина	29,48	29,55	29,58	29,72	29,7	29,79	30	30
Ірландія	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5
Італія	31,4	31,4	31,4	31,4	31,4	24	24	24
Люксембург	28,8	29,22	29,22	29,22	29,22	27,08	26,01	24,94
Нідерланди	25	25	25	25	25	25	25	25
Норвегія	28	28	27	27	25	24	23	22
Іспанія	30	30	30	28	25	25	25	25
Швеція	26,3	22	22	22	22	22	22	21,4
Швейцарія	18,06	18,01	17,92	17,92	17,92	17,77	18	18
Велика Британія	24	23	21	20	20	19	19	19
Канада	26	26	26,5	26,5	26,5	26,5	26,5	26,5
Панама	25	25	25	25	25	25	25	25
США	40	40	40	40	40	40	27	27

Джерело: сформовано за даними [8]

Зниження ставок корпоративного податку було обумовлено необхідністю поновлення економік країн світу, що зазнали значних втрат від пандемії COVID-19. Але, як бачимо існують юрисдикції, в яких свідомо створені умови сприяння ухиленню від оподаткування. Так, наприклад, протягом досліджуваного періоду 2012–2019 рр. ставка корпоративного податку на Багамах, Бермудах, Кайманових островах завжди дорівнювала нулю. Враховуючи зацікавленість кожної держави в максимальному наповненні бюджету за рахунок сплати податків, податкові служби збільшують кількість перевірок діяльності суб'єктів господарювання, як співпрацюють з компаніями, які зареєстровані в «податкових гаванях»; у разі підтвердження фактів ухилення від оподаткування це негативно позначається на репутації компаній; у разі нарахування штрафних санкцій це призводить до зменшення обсягу прибутку за звітний період. Відносно останнього факту, слід зазначити, що нарахування і сплата штрафних санкцій призводить до виникнення та реалізації ризику зростання податкового навантаження.

Приєднання України до BEPS у 2017 році, прийняття і введення в дію Закону № 466 дозволило нашій країні більш ефективно боротися з «міжнародними схемами ухилення від оподаткування», у том числі коли одержання податкових пільг є основною метою укладання угод [9].

У світі, заснованому на цифровізації, податкова система повинна адаптуватися і використовувати сучасний інструментарій, у тому числі для боротьби з ухиленням від оподаткування. Однією з найважливіших інновацій 21-го століття, зокрема у період розвитку Індустрії 4.0, стала технологія блокчейну [10; 11; 12]. Поява блокчейну стала певним каталізатором, необхідним для фундаментальної трансформації податкової системи. Однією з проблем в адмініструванні податків є недоступність повного спектру інформації. В умовах сьогодення компанії мають можливість збирати та аналізувати великі обсяги даних, при цьому, податкова служба незадіяна в повній мірі в зазначеному процесі. Як наслідок, рішення податковою службою приймаються, або із запізненням, або не гарантують очікуваного результату. Це стосується і перевірок співпраці суб'єктів господарювання з компаніями зареєстрованими у «податкових гаванях», схем трансфертного ціноутворення.

За допомогою технології блокчейну можна досягти прозорості та простоти у фіксуванні прибутку компаній. Цим вже оперують чимало країн, хоча досвіду в інтегруванні такої технології саме в податку на прибуток ще не так багато.

Так, результати проведені зарубіжними дослідниками показують, що федеральна податкова адміністрація Бразилії запровадила систему, засновану на блокчейні, яка називається – «bCPF», для обміну даними з Реєстру платників податків між податковими та регуляторними установами трьох рівнів влади (федерального, штату та муніципального). Наступним кроком є впровадження Реєстру юридичних осіб на основі блокчейну, «bCNPJ», з аналогічними цілями [5].

В Фінляндії технологія блокчейну використовується для контролю податків, пов'язаних з операціями з нерухомістю, у Швеції блокчейн тестується для цифровізації квитанцій, податку на прибуток нерезидентів і митних зборів, у Китаї для електронного виставлення рахунків з метою створення більш справедливого податкового середовища.

Аргентина запровадила Єдиний Податковий Реєстр – Федеральний реєстр (RUT), механізм спрощення оподаткування, який дозволяє платникам податку на прибуток виконувати через той самий канал формальні вимоги щодо податкової реєстрації та декларування всіх змін даних, припинення юрисдикції, часткове та повне припинення діяльності, тощо.

Є досвід застосування технології блокчейну в регіональному об'єднанні з метою боротьби з ухиленням від оподаткування на митниці. Так, митниці країн, що входять до Меркосур, з 2020 року об'єднані за допомогою VConnest, блокчейн-мережі, розробленої Serpro для Федеральної податкової служби Бразилії. Створена платформа дозволяє гарантувати автентичність та безпеку митних даних, які передаються між країнами Меркосур.

У подальшому технології блокчейну планують використовувати для обміну даними, що стосуються питань оподаткування, як в усередині окремих країн, так і на міжнародному рівні, виявлення і боротьби зі схемами ухилення по податку на додану вартість.

Технологія блокчейну дозволяє скоротити адміністративні витрати, вилучити із системи оподаткування застарілу бюрократію, збільшити прозорість та спростити процес оподаткування та реєстрації прибутку компаній. Також позитивними рисами впровадження технології блокчейн в системі оподаткування є подача інформації у реальному часі, що дозволяє податковим та іншим регуляторним органам збільшити довіру до даних, які їм надаються, та підвищити ефективність контролю.

В податковій системі України започатковано впровадження інструментарію цифрової економіки. В нашій країні створено електронний кабінет платника податків, запроваджено більш прозорі та захищені механізми стягування ПДВ, спрощено користування касовими фіскальними реєстраторами і запроваджено програмні РРО третього покоління, створено механізм сплати податків та зборів на один рахунок, запроваджено механізм реалізації FATCA, запроваджено режим спільного транзиту та низку інших позитивних інновацій [13]. В той же час і у платників, і податкової служби залишаються проблеми, які можна розв'язати застосовуючи інструментарій Індустрії 4.0. Застосування зарубіжного досвіду використання технології блокчейну дозволять нашій країні подолати проблеми ухилення від оподаткування, як миту, так і податку на додану вартість, податку на прибуток.

Стрімкий розвиток інтернету, on-line сервісів, мобільних комунікацій змінює моделі діяльності і компаній, і держави. Можливість генерування, використання і опрацювання великих обсягів даних (Big Data) дозволяє приймати більш обґрунтовані, виважені рішення у коротший термін на мікро-, мезо – і макрорівнях. Побудова мікросимуляційних моделей діяльності з урахуванням податкових наслідків дозволяє визначати, оцінювати, як компаніям, так і державі податкові ризики у режимі реального часу і розробляти своєчасні заходи управління ними.

Висновки

Проведений аналіз світової практики у використанні інструментів четвертої промислової революції в оподаткуванні дозволив виділити основні вектори цифровізації зазначеної сфери в Україні: спонукання до розробок та досліджень, інвестування в інноваційний капітал підприємствами та автоматизації за допомогою податкових пільг та механізму пришвидшеної амортизації; обкладання податком на прибуток у місцях, незалежно від юридичного розташування; використання технології блокчейну як засіб ефективного податкового адміністрування. Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні та оцінюванні основних факторів ризиків, пов'язаних з ухиленням від сплати податків в умовах цифровізації економіки.

Список використаної літератури

1. Гнатишин Л.Б. Модернізація системи оподаткування підприємств з урахуванням Європейського досвіду / Л.Б. Гнатишин, О.С. Прокопишин, О.І. Малецька // Ефективна економіка. – № 7. – 2020. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.7.70>
2. Глушенко Я. І. Концептуальні засади податкового планування підприємств у контексті Четвертої промислової революції / Я.І. Глушенко, О. О. Корогодова, Т. Є. Моїсеєнко, Н.О. Черненко // Бізнес Інформ. –2021. – № 4. – С. 210–216. doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-210-216
3. Чижикова О.В. Глобальні тренди впровадження технологій у сфері оподаткування в контексті цифрової трансформації економіки / Чижикова О.В. // Наукові праці НДФІ. – 2019. – № 3 (88).– С. 126–134. <https://doi.org/10.33763/npndfi2019.03.126>

4. Fengwei Yang. Industry 4.0, a revolution that requires technology and national strategies / Yang Fengwei, Sai Gu. //Complex & Intelligent Systems. – 2021. – № 7. – Pp. 1311–1325. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40747-020-00267-9>
5. Colossa A. How Global Tax Administrations are Using Blockchain Technology/ A. Colossa // News. Bloombergtax. March 17, 2022. URL: <https://news.bloombergtax.com/daily-tax-report-international/how-global-tax-administrations-are-using-blockchain-technology>
6. Digital transformation of European industry – a policy perspective // EIT Digital. URL : <https://www.eitdigital.eu/newsroom/news/archive/article/eit-digital-releases-report-digital-transformation-of-european-industry-a-policy-perspective/>
7. Mahapatra Richard. Global corporate taxation: The new bare minimum. URL: <https://www.downtoearth.org.in/news/economy/global-corporate-taxation-the-new-bare-minimum-80383>
8. Tax Justice Network. URL: <https://taxjustice.net/country-profiles/>
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві. Закон України № 466-IX від 16.01.2020р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>
10. Blockchain in tax administrations // Inter-Americano Center of Tax Administrations. URL: <https://www.ciat.org/blockchain-in-tax-administrations/?lang=en>
11. Press corner // European Commission – European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_2041
12. How blockchain technology could improve the tax system // PricewaterhouseCoopers. URL: <https://www.pwc.co.uk/issues/futuretax/assets/documents/how-blockchain-could-improve-the-tax-system.pdf>
13. Recent changes in corporate income tax rates in Europe, 2018-2021 // Tax Foundation. URL: <https://taxfoundation.org/corporate-tax-trends-europe-2021/>
14. Дорожня карта реформ 2021 – податкова та бюджетна реформи // ГОЛОБНА. URL: <https://economics.org.ua/index.php/blog/358-karta-reform-2021>

References

1. Hnatyshyn L.B., Prokopyshyn O. S., Maletska O. I. Modernizatsiia systemy opodatkuvannia pidpriemstv z urakhuvanniam Yevropeiskoho dosvidu [Modernization of the enterprise taxation system taking into account the european experience] *Efektivna ekonomika*. №7. 2020. Available at: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.7.70>
2. Hlushchenko Ya. I., Korohodova O.O., Moiseienko T. Ye., Chernenko N.O. Kontseptualni zasady podatkovoho planuvannia pidpriemstv u konteksti Chetvertoi promyslovoi revoliutsii [The Conceptual Principles of Tax Planning of Enterprises in the Context of Fourth Industrial Revolution] *Biznes Inform*. 2021. № 4. Pp. 210–216. Available at: https://www.business-inform.net/article/?year=2021&abstract=2021_4_0_210_216&lang=en
3. Chyzhykova O.V. Hlobalni trendy vprovadzhennia tekhnolohii u sferi opodatkuvannia v konteksti tsyfrovoy transformatsii ekonomiky [Global trends of tax technologies implementation in the context of digital transformation of the economy] *Naukovi pratsi NDFI*. 2019. № 3 (88) Pp. 126–134. Available at: http://npndfi.org.ua/?page_id=774&lang=en&aid=996
4. Fengwei Yang, Sai Gu. Industry 4.0, a revolution that requires technology and national strategies. *Complex & Intelligent Systems*. 2021. № 7. Pp. 1311–1325. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40747-020-00267-9>
5. Colossa A. How Global Tax Administrations are Using Blockchain Technology. *News. Bloombergtax*. March 17, 2022. Available at: <https://news.bloombergtax.com/daily-tax-report-international/how-global-tax-administrations-are-using-blockchain-technology>
6. Digital transformation of European industry – a policy perspective. EIT Digital. Available at: <https://www.eitdigital.eu/newsroom/news/archive/article/eit-digital-releases-report-digital-transformation-of-european-industry-a-policy-perspective/>
7. Mahapatra Richard. Global corporate taxation: The new bare minimum. Available at: <https://www.downtoearth.org.in/news/economy/global-corporate-taxation-the-new-bare-minimum-80383>
8. Tax Justice Network. Available at: <https://taxjustice.net/country-profiles/>
9. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo vdoskonalennia administruvannia podatkov, usunennia tekhnichnykh ta lohichnykh neuzgodzhenosti u podatkovomu zakonodavstvi. Zakon Ukrainy № 466-IX vid 16.01.2020r. Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>
10. Blockchain in tax administrations. Inter-Americano Center of Tax Administrations. Available at: <https://www.ciat.org/blockchain-in-tax-administrations/?lang=en>
11. Press corner. European Commission – European Commission. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_2041
12. How blockchain technology could improve the tax system. PricewaterhouseCoopers. Available at: <https://www.pwc.co.uk/issues/futuretax/assets/documents/how-blockchain-could-improve-the-tax-system.pdf>
13. Recent changes in corporate income tax rates in Europe, 2018-2021. Tax Foundation. Available at: <https://taxfoundation.org/corporate-tax-trends-europe-2021/>
14. Дорожня карта реформ 2021 – податкова та бюджетна реформи. ГОЛОБНА. Available at: <https://economics.org.ua/index.php/blog/358-karta-reform-2021>